TİHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YAŞLI HAKLARI FORUMU SONUÇ BİLDİRGESİ

22 Mart 2021 - Ankara

www.tihek.gov.tr

YAŞLI HAKLARI FORUMU SONUÇ BİLDİRGESİ

22.03.2021/ANKARA

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu [TİHEK], Yaşlı Hakları Haftası'nda toplumsal ve kültürel unsurlarımızı geçmişten geleceğe taşıyan yaşlılarımızın haklarını vurgulamak, COVID-19 pandemisinde yaşlılarımızın yaşadığı sorunları kamuoyunda görünür kılmak, sorunların çözümü ve hakların etkin kullanımı için belirlenecek politikalara katkı sunmak amacıyla kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve akademisyenlerin katılımıyla 22 Mart 2021 tarihinde Ankara'da Yaşlı Hakları Forumu düzenlemiştir. Forum, "Hukukta ve Uygulamada Yaşlı Hakları" ile "COVID-19 Pandemi Sürecinde Yaşlı Hakları" olmak üzere iki oturumdan teşekkül etmiştir.

Aşağıda yer alan hususlar Forumun sonuçları olarak tespit edilmiştir:

1. ***Tüm Dünya'da Olduğu Gibi Ülkemiz Nüfusu da Hızla Yaşlanmaktadır.***

Günümüzde doğurganlık oranı hızla düşmekte, Dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Dünya nüfusunda görülen yaşlanma trendinin ülkemiz nüfusuna da yansıdığı görülmektedir. TÜİK'in 2020 yılı sonunda açıkladığı verilere göre genel nüfus içinde 65 yaş ve üstü nüfusun oranı %9,5'a ulaşmıştır. Dolayısıyla tüm kamu kurum ve kuruluşlarının strateji ve hedefleri ülkemiz nüfusunun yaşlandığı gerçeği göz önüne alınarak belirlenmeli ve uygulanmalıdır.

2. ***Yaşlılarımızın Huzurlu Bir Aile Ortamında Yaşama Hakları Vardır.***

Yaşlılarımızın evlerinde aileleri ile birlikte yaşamlarını sürdürmeleri hem sağlıklı bir yaşlanma hem de toplumsal değerlerimiz bağlamında en doğru yol olmakla birlikte bu imkân yaşlılarımıza her zaman tanınmamaktadır. Günümüzde yaygınlaşan çekirdek aile yapısı, ev içi şiddet ve ilgisizlik gibi nedenlerle yaşlılarımız evlerinden ve ailelerinden uzakta kalmaya mecbur bırakılmaktadır. Bu bağlamda yaşlılarımızı insan onuruna aykırı bir şekilde evlerinden ve ailelerinden uzaklaştıran nedenleri ortadan kaldıracak politika ve tedbirler hayata geçirilmelidir.

3. ***Huzurevlerinde Kalan Yaşlı Büyüklerimizin Önemli Bir Kısmının Yaşlılara Yönelik Ev İçi Şiddet Dolayısıyla Buralarda Bulunduğu Önemli Bir Gerçektir.***

Başta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere kamu kurumlarına bağlı veya özel huzurevlerinde kalan 27014 yaşlı büyüğümüzün önemli bir kısmının aile içi yaşlı ihmal veya istismarına dayalı ev içi şiddet dolayısıyla buralarda bulunduğu bir gerçektir. Yaşlı bireylerin aile ortamından uzaklaşarak huzurevlerinde kalması, yaşlı bireylerin kendilerini atıl hissetmesine ve geleneksel aile değerlerimizin aşınmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda huzurevlerinde kalmak yaşlılarımız açısından bir tercih değil, aile yapımızda meydana gelen menfi değişimlerin dayattığı bir zorunluluktur. Bu sorunu ortadan kaldırmak adına iç mevzuatımız gözden geçirilmeli ve takviye edilmelidir.

4. ***Yaşlı Haklarının Korunması ve Geliştirilmesinden Yatay Sorumluluk Kapsamında Başta Çocukları, Akraba ve Komşuları Olmak Üzere Tüm Toplum Sorumludur.***

Yaşlı haklarının korunması ve geliştirilmesi yalnız devlete bırakılacak bir sorumluluk alanı değildir**. Başta yaşlıların çocukları, akrabaları ve komşuları olmak üzere** toplumu oluşturan tüm bireylerin sorumluluğundadır. Bu sorumluluk COVID-19 pandemisinde bir kat daha artmış bulunmaktadır. Özellikle şehirlerde yalnızlığa mahkûm edilen yaşlılarımız için aile bireylerinin ve komşuların sorumluluğuna dikkat çekecek farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Özellikle toplumda aile odaklı bilincin artırılmasına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

5. ***Ulusal ve Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemeleri Yaşlı Haklarına İlişkin Hükümler İçerse de Yeterli Düzeyde Koruma Sağlamamaktadır.***

Kadın, çocuk ve engelli gibi kırılgan gruplara ilişkin uluslararası sözleşmeler bulunmasına rağmen yaşlı haklarına ilişkin bir sözleşme henüz hazırlanmamıştır. Bu durum devletlerin yaşlı hakları konusunda eksiklerinin izlenmesini, iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılmasını ve yaşlı haklarına ilişkin en yüksek düzeyde korumanın sağlanmasını engellemektedir. Bu sorunun ortadan kaldırılması için yaşlı haklarına ilişkin devletleri **bağlayıcı uluslararası bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmaktadır.** Ülkemiz, "Yaşlı Hakları Komitesi" adıyla denetleyici bir mekanizmaya sahip yaşlı haklarına ilişkin uluslararası bir sözleşmenin hazırlanmasına öncülük

etmelidir. Bu bağlamda konunun uzmanlarının, üniversitelerimizin, kamu kurum ve kuruluşlarımızın ve sivil toplum kuruluşlarımızın görüş ve önerilerini Kurumumuz ile paylaşması elzemdir. Derlenecek görüş ve önerilerin raporlanıp mevzuat önerisine dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.

Başta anayasa olmak üzere ulusal hukukumuz yaşlı haklarına ilişkin düzenlemeler ve iyi uygulama örnekleri barındırmaktadır. Yakın zamanda "Özgür Birey, Güçlü Toplum, Daha Demokratik Bir Türkiye" temasıyla açıklanan yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nda mağdur haklarının korunması, kırılgan kesimlerin korunması ve toplumsal refahın güçlendirilmesi, engelli ve yaşlıların kamu hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması, sağlıklı ve yaşanabilir çevrenin korunması gibi amaç alanlarında yaşlı haklarının özel olarak vurgulanması memnuniyet vericidir. Öte yandan yaşlıların korunmasına yönelik özel bir hukuki düzenlemenin olmaması önemli bir eksiklik olarak varlığını sürdürmektedir. Bu eksikliğin ortadan kaldırılması için yaşlılara ve yaşlı haklarına özel düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca normlar oluşturacak, oluşturulan normları yorumlayacak ve bu normların tanımlarını yapacak **"Yaşlılık Hukuku"** adlı bir hukuk dalı oluşturularak yaşlı haklarının korunması gerekmektedir. Yaşlılık Hukuku uluslararası farkındalığın artırılması ve yaşlılara ilişkin önyargılar ile mücadele edilmesi için de önemlidir.

6. *Yaşlılar Temel Hakları Konusunda Bilgi Eksikliği İçindedir.*

Forumda ortaya konulan çalışmalar göstermektedir ki yaşlılarımız yaşlı hakları konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip değildir. Bu nedenle kimi zaman hak ihlaline maruz kaldıklarının farkında olmayıp şikâyetlerini şikâyet birimlerine ulaştıramamaktadırlar. Dolayısıyla tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının dayanışma içinde ve eş zamanlı olarak toplumda yaşlı hakları konusunda bir farkındalık çalışması yürütmesi önem arz etmektedir.

7. *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Bünyesinde Yaşlılara İlişkin Ayrı Bir Genel Müdürlük Kurulmalıdır.*

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak tek bir teşkilat bulunmaktadır. Engellilik ve yaşlılığın bir arada zikredilmesi hem engelliler hem de yaşlılar açısından doğru değildir. Her engelli, yaşlı olmadığı gibi her yaşlı da engelli değildir. Dolayısıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü gibi yaşlılar için de ayrı bir genel müdürlük oluşturulmalıdır.

8. ***Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler Birer Kamu Hizmetidir. Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yaşlı Haklarına ve Yaşlılara Yönelik Hizmetlere Bu Perspektif İle Yaklaşması Gerekmektedir.***

Anayasamızın 61'inci maddesinde yaşlıların devletçe korunacağı ve yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer hak ve kolaylıkların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla **yaşlılara yönelik sosyal hizmetler kamu hizmeti niteliğindedir**. Bu kapsamda yaşlılara yönelik hizmetlerin sunumunda yalnız merkezi idare değil mahalli idarelerin de sorumluluğu bulunmaktadır. Merkezi idare ile mahalli idareler arasında eşgüdümün sağlanması ve yaşlıların hizmetlere erişimini kolaylaştırmak amacıyla Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu ile İl Özel İdaresi Kanunu'nda yaşlılara yönelik hizmetlere ilişkin hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca diğer kamu hizmetlerinde olduğu gibi yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerde de merkezi idarenin yükünü azaltmak için kamu hizmetlerinin sunumunda özel teşebbüse yönelik teşvik, özendirme ve destekleme gibi politikaların da üretilmesi gerekmektedir.

9. ***Yaşlı Hakları Bir Bütün Olarak İnsan Hakkıdır. Bu Doğrultuda Tıpkı İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasında Olduğu Gibi Yaşlı Haklarının Korunmasında da Sivil Toplum Önemli Bir Paydaştır.***

Yaşlı haklarının özünü kişilerin ilerlemiş yaşları nedeniyle temel haklarından mahrum kalmaması ve değişen ihtiyaçlarının karşılanması oluşturmaktadır. Bu bağlamda **"insan hakkı ne ise yaşlı hakkı da odur."** Dolayısıyla genelde insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesinde olduğu gibi özelde de yaşlı haklarının korunması ve geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli bir pay düşmektedir. Yaşlı hakları konusunda sivil toplum kuruluşları araştırma ve uzmanlıkla akademik bilgiyi üretmeli, kamunun oluşturduğu politika ve yönetim biçimini yaşamın içindeki ihtiyaç ile buluşturmalı ve sürdürülebilir politika ve hizmetlerin oluşturulmasında hızlandıran bir rol üstlenmelidir. Bu rolün içinde yaşlılık yalnız sağlık ve hastalık odaklı olarak değil, yaşlı kişilerin yaşam koşulları, karakterleri, aile, sosyal destek mekanizmalarının olması ya da olmaması, yoksullukları, temel ihtiyaçlarını karşılama kapasiteleri gibi değişkenleri değerlendirerek **bütüncül bir bakışı** yaygınlaştırmalıdır.

10. ***Herkesin İnsan Onuruna Yaraşır Bir Şekilde Yaşlanmaya ve Tecrübelerini Aktarmaya Hakkı Vardır. Bireylerin Bu Haktan Mahrum Bırakılmaması için Başta Toplum Olmak Üzere Tüm Paydaşlar Sorumluluklarını Yerine Getirmelidir.***

Herkesin sağlıklı, aktif ve hayatın içinde, diğer kuşaklarla el ele, tecrübelerini aktarmaya, öğrenmeye ve üretmeye devam ederek, yalnızlaşmadan, yoksullaşmadan ve yoksunlaşmadan, ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmadan, bedensel ve zihinsel değişime cevap verecek tıbbi, sosyal, fiziki, psikolojik, ekonomik ve hukuki ihtiyaçları tanınarak ve karşılanarak **onurlu bir şekilde yaşlanmaya hakkı** vardır. Bu hakkın yerine getirilmesi toplumun, kurum ve kuruluşların sorumluluğundadır. Bu bağlamda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin iş birliği ile yaşlıların bilgi ve tecrübesinden yararlanmayı sağlayacak ve yaşlı bireylerin sosyal hayata entegrasyonunu kolaylaştıracak tecrübe aktarım merkezleri ve sürekli eğitim programları hayata geçirilmelidir.

11. ***Yaşlı Yalnızlığı ve Yoksulluğu Yaşlılık Dönemini Zorlaştıran Temel Faktörlerdir. Bu Faktörlerin Ortadan Kaldırılmasında Odak Nokta Kuşaklararası Etkileşim ve Dayanışma Olmalıdır. Kuşaklararası Etkileşime Orta Kuşak da Dâhil Edilmeli, Etkileşim Doğal Evrelerinden Kopuk Bir Şekilde Huzurevlerine Sıkıştırılmamalıdır.***

Yalnızlık ve yoksulluk yaşlılık dönemini zorlaştıran temel sorunların başında gelmektedir. Söz konusu sorunların ortadan kaldırılması için **kuşaklararası etkileşime ve toplumsal dayanışmaya** dayalı pratiklerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kuşaklararası etkileşim, hayatın doğal evrelerinden kopuk bir şekilde kreş-huzurevi kombinasyonunda yalnız çocuklar ve yaşlılar arasına sıkıştırılmamalı, etkileşime mutlaka orta kuşak da dâhil edilmelidir. Bu doğrultuda kuşakların bir arada olduğu ya da birbirine dokunduğu **birlikte yaşlanma modelleri** artırılmalıdır.

12. ***Topluma Yönelik Kamusal Bir Hizmet Aracı Olan Medya Sektöründe Yaşlılık ve Yaşlanma Üzerine Uzman Bulunmamakta, Yaşlılık Olgusu Çoğu Zaman Kaçınılması Gereken Bir Süreç Olarak İşlenmekte ya da Bağlamından Kopuk Bir Biçimde Yalnız Köşe Yazılarına Sıkıştırılmaktadır. Bu Durum Yaşlılığa ve Yaşlanmaya İlişkin Talepler ve Sorunlar Hakkında Düzenli Bir Bilgi Akışını Engellemekte ve Yaşlıların Haklarına İlişkin Bilgiye Erişimini Güçleştirmektedir.***

Topluma yönelik kamusal bir hizmet aracı olan medyada yaşlılık ve yaşlanma olgusu kendisine yer bulamamaktadır. Yaşlılık yalnız kriz anlarında "mağdur" veya "kurban" bağlamında hatırlanan bir zavallılık durumu olarak işlenmektedir. Bu durum toplumda yaşlılara ilişkin olumsuz önyargıların güçlenmesine neden olurken yaşlıları yalnızlığa itmektedir. Yaşlılar bir bilgi edinme aracı olan medyada taleplerine ve sorunlarına yer bulamamakta, haklarına ilişkin bilgiye erişim sağlayamamaktadır. Bu durumunun ortadan kaldırılması için medyanın yaşlılık ve yaşlanma olgusunu düzenli ve kapsayıcı bir şekilde ele alması gerekmektedir. Bu bağlamda medyada yaşlılık ve yaşlanma üzerine uzmanların istihdam edilmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir.

13. ***COVID-19 Pandemisi İnsanlığın Bütün Fertlerini Etkilemiş Olmakla Birlikte Yaşlılar Üzerindeki Tıbbi, Sosyal, Fiziki Ve Psikolojik Etkileri Daha Ağırdır.***

COVID-19 pandemisi insanlığın bütün fertlerini etkilemiş olmakla birlikte kırılgan gruplar üzerindeki etkilerinin daha ağır olduğu görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu gruplardan biri de şüphesiz yaşlı bireylerdir. Nitekim pandemiye ilişkin küresel veriler COVID-19'un yaşlı bireyler için daha yüksek bir risk olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle huzurevi ve rehabilitasyon merkezi gibi bakım merkezlerinde bir arada yaşayan yaşlılar yüksek risk altında kalmış, bazı ülkelerde yaşlıların huzurevlerinde neredeyse ölüme terk edildiği görülmüştür.
COVID-19 pandemisinin yaşlılar ve yaşlı hakları üzerindeki olumsuz etkisi yalnız yaşam ve sağlık hakkı ile sınırlı değildir. Virüsün yayılım hızının önlenmesi ve yaşlı bireylerin yaşamının korunması amacıyla devletlerce yürütülen uygulamalar, yaşlı bireylere temel ihtiyaçların karşılanması dışında bakım sağlayıcılara bağımlı durumuna getirmiştir. Ayrıca pandemi sürecinde toplumlarda artan eşitsizlik ve ayrımcılıktan yaşlı bireyler de etkilenmiş, kaliteli sağlık hizmetlerine erişimde, ücretini karşılama, erişilebilirlik, yaşa dayalı ayrımcılık ve yaşa bağlı damgalama gibi birçok engel yaşlı bireylerin hayatını zorlaştırmıştır.

14. Pandemi Döneminde Yaşlıların Sağlığını Korumak Adına Birçok Koruyucu Önlem Alınmış, Bu Konuda Tüm Toplum Seferber Olmuştur. Bununla Birlikte Sürecin Uzamasıyla Toplumun Yaşlılara Destek Verme Kapasitesinin Azaldığı, Sokağa Çıkma Yasağı Nedeniyle Yaşlıların Fiziksel Ve Psikolojik Birtakım Sorunlar Yaşadığı Görülmektedir.

Pandemi nedeniyle birçok Avrupa ülkesinde yaşlılar huzurevlerinde ölüme terkedilmiştir. Ülkemizde ise başta kamu kurum ve kuruluşlarımız olmak üzere tüm toplum yaşlıları korumak için seferber olmuştur. Huzurevlerinde koruyucu bir yaklaşım hayata geçirilerek Avrupa'daki kötü sonuçların ülkemizde görülmesinin önüne geçilmiştir. Keza "Hayat Eve Sığar" Kampanyası, vefa ve destek grupları gibi çalışmalar ile zor günlerde bir araya gelinmiştir. Ancak pandemi sürecinin uzaması ile birlikte toplumun yaşlılara destek verme kapasitesinin azaldığı görülmektedir. Devam eden sokağa çıkma kısıtlaması nedeniyle yaşlı bireyler sosyalleşme imkânı bulamamakta, izin verilen kısıtlı saatler yeterli olmadığı için birçok fiziksel ve psikolojik sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle içe kapanma ve hayata küsme gibi ruh sağlığı sorunları yaşlılarda sıklıkla görülmektedir. Ek olarak başta sosyal medya olmak üzere çeşitli platformlarda yaşlılara yönelik saygısız ve ayrımcı dilin zaman zaman kullanıldığı görülmüştür. Bu ve benzeri yanlışlıkların daha az yaşanması amacıyla yaşlılara karşı her durumda edepli ve saygılı davranmayı özendirici örneklerin daha yaygın ve görünür olmasını teşvik eden proje ve tedbirler hayata geçirilmelidir.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

/tihekkurumsal /tihek_kurumsal /tihekkurumsal /tihekkurumsal